

2. Паслухайце ў электронным дадатку асноўную тэму першай часткі Канцэрта № 1 для фартэпіяна з аркестрам Пятра Чайкоўскага, якая гучыць у партыі аркестра і ў партыі саліста. Паразважайце, як дыялог праяўляецца ў жанры канцэрта.

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

3. У гістарычным цэнтры горада Мінска ёсць унікальная лаўка Міхала Клеафаса Агінскага. Мінчане называюць яе музычнай лаўкай. Калі на яе прысесці, можна пачуць знакі-міты паланэз Агінскага «Развітанне з Радзімай». Выканана лаўка з металу. На спінцы адлюстраваны герб роду Агінскіх. Якія віды мастацтва, на ваш погляд, уступілі адзін з адным у дыялог?

Уявіце, што вы праектуеце для свайго горада, пасёлка музычныя лаўкі. Якія творы беларускіх кампазітараў і выканаўцаў вы ўключылі б у гэты праект? Выканайце эскіз такой лаўкі на лісце фармату А4, раскажыце пра вашу ідэю аднакласнікам.

Вадзім Мацкевіч.
Музычная лаўка
Міхала Клеафаса
Агінскага (г. Мінск)

§ 7. САДРУЖНАСЦЬ МАСТАЦТВАЎ

Садова-паркавае мастацтва. Многія віды мастацтва, узбагачаючы і дапаўняючы адзін аднаго з дапамогай сродкаў мастацкай выразнасці, аб'ядноўваюцца ў цалкам новыя садружнасці. Найбольш яркім прыкладам такой садружнасці з'яўляецца *садова-паркавае мастацтва* — мастацтва стварэння садоў і паркаў.

Вакол палаца Радзівілаў у горадзе Нясвіжы размешчаны ўнікальны парк. Цэлая чарада выразных формаў, утвораных дарожкамі, масткамі і разнастайнымі раслінамі, разлічана на павольныя прагулкі. Паркавае абрамленне надае пабудовам новы маляўнічы фон, своеасаблівую мудрагелістую раму. Дзякуючы гэтаму паляпшаецца ці нават змяняецца ўражанне ад архітэктурнага комплексу. Строгія формы палаца змякчаюцца плаўнымі лініямі дрэў. Цёплая колеравая гама палацавых сцен узбагачаецца фарбамі лістоты і

ігліцы. Роўнядзь вадаёма, падобна люстэрку, далікатна «размывае» і падвойвае гэту прыгажосць.

Ансáмбль — узгодненасць частак, якія ўтвараюць цэлае.

Палацава-паркавы ансамбль.

У садружнасці архітэктара і майстра садова-паркавага мастацтва з'яўляюцца незвычайнай прыгажосці палацава-паркавыя ансамблі. Выразныя сродкі ў іх нібы пераклікаюцца, любуючыся адзін адным і дэманструючы свае найлепшыя якасці.

Вось, напрыклад, палацава-паркавы ансамбль у горадзе Версалі ў наваколлі Парыжа. Вакол палаца раскінуўся велізарны парк. Акрамя дрэў у парку шмат дэкаратыўных басейнаў, кветнікаў і газонаў. Паглядзіце, якія багатыя ўзоры ўтвараюць дываны з травы, кустоў і кветак. Яны падкрэсліваюць веліч палацавай архітэктуры. Некалькі разоў на год садоўнікі перасаджваюць расліны ў кветніках. Тады палац змяняе свой убор, нібы рыхтуючыся да пэўнай падзеі.

Палацава-паркавы ансамбль «Пецяргоф» знаходзіцца ў горадзе Санкт-Пецярбургу (Расія). У ім, як і ў палацава-паркавым ансамблі Версале, раскоша дэкару палацавых сцен і фантанаў пераклікаецца з зелянінай, кветкамі і вадой. У люстэрку водных басейнаў адлюстроўваюцца і прырода, і архітэктура, і скульптура, а струмені вады малююць дзівосныя ўзоры, якія нагадваюць вежы і піраміды.

Палацава-паркавы ансамбль у Версалі (Францыя)

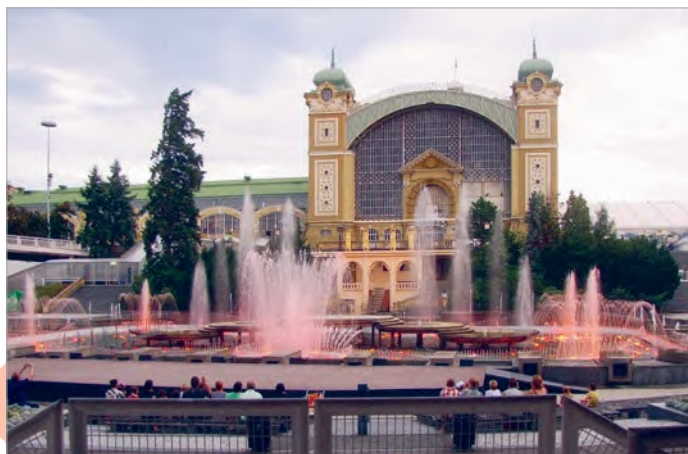
Палацава-паркавы
ансамбль у
Пецяргофе
(г. Санкт-Пецяргбург,
Расія)

Штогод, вясной, тут праводзіцца ўрачыстае адкрыццё фантанаў. Наведвальнікі з задавальненнем робяцца ўдзельнікамі святочнага прадстаўлення, у час якога ў садружнасць уступаюць розныя віды мастацтва.

Музыка фантанаў. Садружнасць архітэктуры, музыкі і харэаграфіі стала асновай для дзівосных прадстаўленняў, у якіх вада — галоўная дзейная асоба. Струмені вады фантанаў, якія пад музыку ўздываюцца да нябёсаў, зачароўваюць гледачоў сваім характам. Струмені быццам танцуюць пад класічную і сучасную музыку. Непаўторныя не толькі форма і гучанне фантанаў, але і казачна-фантастычныя карціны, якія ствараюцца пры дапамозе вады і падсветкі.

Кржыжыкавы фантаны
ў Празе (Чэхія)

Сцэна з літаратурна-музычнай кампазіцыі «Пунсовая кветачка» (цыкл «Казкі з аркестрам»). Чытае Кацярына Гусева

Музыка дапаўняе іх, выклікаючы ў слухача глыбокі эмацыянальны водгук.

Фестываль — масавае свята, паказ дасягненняў розных відаў мастацтва.

Мастацкі праект. Прыкладам садружнасці музыкі, літаратуры і тэатральнага мастацтва з'яўляецца мастацкі праект «Казкі з аркестрам». У літаратурна-музычных кампазіцыях артысты тэатра і кіно чытаюць вядомыя творы для дзяцей у суправаджэнні сімфанічнага аркестра. Дырыжор аркестра не проста стварае музычны фон. Ён уважліва прыслухоўваецца да кожнага слова акцёра, каб своєчасова падхапіць інтанацыю, узмацніць яе ці, наадварот, паслабіць. Такая *садружнасць мастацкага слова і музыкі* пашырае прастору казкі. Ва ўяўленні ўзнікаюць новыя вобразы. Му-

Фестываль. Садружнасць мастацтваў яскрава праяўляецца на розных фестывалях. Напрыклад, у горадзе Маладзечне праводзіцца Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі. Выступленні артыстаў, змяняючы адзін аднаго, ствараюць *садружнасць літаратуры і музыкі*.

Садружнасць мастацтваў на Міжнародным фестывалі мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». Фотаздымкі прадстаўлены Выдавецкім домам «Беларусь сёння»

Госці Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» акупаюцца ў атмасферу *сдружнасці ўсіх відаў мастацтва*. Дзякуючы гэтай сдружнасці фестываль праходзіць асабліва ярка, таленавіта і дынамічна!

Уступаючы ў сдружнасць, віды мастацтва раскрываюцца новымі гранямі і сэнсамі, дэманструючы глядачам і слухачам арыгінальныя фарбы, лініі, формы.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Уважліва разгледзьце выявы палацава-паркавых комплексаў, прадстаўленыя ў параграфе і электронным дадатку. Выразныя сродкі якіх відаў мастацтва ствараюць іх непаўторнае аблічча?

2. Якое месца ў жыцці беларускага народа займае Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску»? Назавіце віды мастацтва, якія ўступаюць у сдружнасць.

3. У інфармацыйных крыніцах пазнаёмцеся з топ-5 спяваючых фантанаў: «Магічны фантан» у Барселоне, «Беладжыя» ў Лас-Вегасе, «Дубаі-фантан», фантан у Алімпійскім парку ў Сочы і святломузычны фантан у Мінску. Які з іх вам спадабаўся больш і чаму?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

4. Выканайце творчую работу ў групах. Падбярыце музычны твор, які вам падабаецца і які вы хацелі б «убачыць» у спяваючым фантане. Паслухайце гэты твор уважліва. Падзяліце яго на часткі. Намалуйце кожную частку для спяваючага фантана. Абмяркуйце работы ў класе. Якія спяваючыя фантаны вам падаліся найболей арыгінальнымі? Чаму?

§ 8. СІНТЭЗ МАСТАЦТВАЎ

Больш глыбокае злучэнне сродкаў выразнасці адбываецца ў *сінтэтычных відах мастацтва*. У іх элементы розных мастацтваў не проста суседнічаюць, а ўзаемапраганяюць адзін у аднаго. Вылучыць асобныя элементы ў сінтэтычных відах мастацтва складана. Кожны элемент цікавы як частка цэлага. Да сінтэтычных відаў мастацтва

адносяцца танец, тэатр, цырк, кіно. У другой палове 20 стагоддзя да іх далучылася камп'ютарнае мастацтва.

Сінтэтычныя віды мастацтва — віды мастацкай творчасці, у якіх злучаюцца сродкі выразнасці розных відаў мастацтва.

Цырк. Сінтэз, узаемапраанікненне мастацтваў асабліва прыкметна ў цырку. Мы чуем бравурную музыку, бачым яркія фантастычныя касцюмы выканаўцаў. Па арэне струменяцца стужкамі рознакаляровыя агні пражэктараў. Цыркавыя артысты выконваюць надзіва складаныя і небяспечныя трукі, а клоўны напаўняюць арэну гучным смехам і неверагоднай весялосцю. Вядома, можна і дома паслухаць аўдыязапіс цыркавага марша, разгледзець фотаздымкі прадстаўлення. Аднак уражанне ад іх немагчыма параўнаць з тым, калі ўсе фарбы, усе выразныя сродкі розных мастацтваў зліваюцца ў цыркавой дзеі.

Беларускі скульптар Сяргей Бандарэнка стварыў фігуры, якія ўпрыгожваюць пляцоўку перад Беларускім дзяржаўным цыркам. Майстар перадаў незвычайнасць касцюмаў і музычных інструментаў, загадкаваць фокусаў і адвагу цыркавых гімнастаў. Але ўсе гэтыя скульптуры — толькі запрашэнне да цыркавага прадстаўлення. Сапраўдны цырк вось-вось з'явіцца на арэне і прадэманструе глядачам магчымасці розных відаў мастацтва!

Сяргей Бандарэнка.

Скульптуры на пляцоўцы перад Беларускім дзяржаўным цыркам (г. Мінск)
(фота Аляксандра Марунова)

Мастацтва расказвае пра мастацтва. Нярэдка сінтэтычныя мастацтвы «цікавяцца» адно адным. Напрыклад, з кінастужак мы даведваемся пра тэатр, а з тэлеперадач — пра кіно.

Выдатны майстар савецкай анімацыі Фёдар Хітрук стварыў мультфільм «Канікулы Баніфацыя». Галоўны герой — цыркавы артыст леў Баніфацы — прыязджае на канікулы да бабулі. Але ў гасцях ён не здолеў утрымацца і паказаў сваё майстэрства. Атрымліваецца, самае лепшае з таго, што ёсць у цырку, можна забраць з сабой!

Ад кніжнай ілюстрацыі да кінавообраза. Нярэдка цыркавыя артысты выступаюць у касцюмах усходняга стылю: на іх атласныя шаравары, халаты, чалма. Гэта звязана з тым, што многія цыркавыя трукі нарадзіліся на Усходзе.

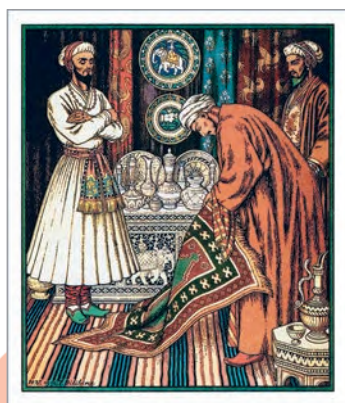
Тэма Усходу прыцягвае многіх майстроў мастацтва. Пісьменнікам цікавыя незвычайныя для еўрапейцаў парадкі і традыцыі народаў усходніх краін. Мастакам — маляўнічасць убораў і экзатычная прырода. Самабытныя сюжэты арабскіх казак абудзілі фантазію многіх дзеячаў мастацкай культуры.

Сярод іх — рускі мастак Іван Білібін. Ён маляўніча праілюстраваў усходнюю казку «Дыван-самалёт». На старонках кнігі аб'ядноўваюцца літаратура і выяўленчае мастацтва.

У тэлевізійным спектаклі казку «Алі-Баба і сорок разбойнікаў» ярка і займальна расказвае акцёр Веніямін Смехаў. Тут усе персанажы спяваюць. Кожнага героя

Кадр з мультфільма
«Канікулы Баніфацыя»
(рэжысёр Фёдар Хітрук)

Іван Білібін.
Ілюстрацыя да казкі
«Дыван-самалёт»

Сцэна з тэлеспектакля
«Алі-Баба і сорок
разбойнікаў»
(рэжысёр Алег Рабаконь)

характарызуе не толькі яркі касцюм, але і мелодыя з усходнімі матывамі. Аўтар вядзе аповед ад імя Мустафы. Ён настройвае гледача на сустрэчу з героямі п'есы. Акцёрскае майстэрства аб'ядноўваецца з мастацкім словам і музыкай.

Адзін з самых знакамітых спектакляў Дзяржаўнага акадэмічнага Цэнтральнага тэатра лялек імя С. У. Абрамцава — «Чароўная лямпа Аладзіна». Усходні каларыт у пастаноўцы падкрэсліваецца грацыёзнымі рухамі лялек, дэкарацыямі і музыкай.

Фігура грознага джына Кашкаша засланіла пустынным пейзаж і горад з шыкоўнымі палацамі. На такім фоне Аладзін выглядае безбаронным. Гэты эпізод падкрэслівае смеласць і рашучасць юнака. Пазней ён не пабаіцца ўступіць у барацьбу з вераломным візірам.

Яркія ўсходнія вобразы сустракаюцца і ў мастацкім фільме «Чароўная лямпа Аладзіна» рэжысёра Барыса Рыцарава. Джын прадстаўлены як мультыплікацыйны вобраз. Да выразных сродкаў літаратуры, выяўленчага і музычнага мастацтва, акцёрскага майстэрства дадаюцца выразныя сродкі мастацтва анімацыі — «ажыўленне» персанажаў.

Сцэна са спектакля «Чароўная лямпа Аладзіна». Дзяржаўны акадэмічны Цэнтральны тэатр лялек імя С. У. Абрамцава (г. Масква, Расія)

Кадр з фільма «Чароўная лямпа Аладзіна» (рэжысёр Барыс Рыцараў). Цэнтральная кінастудыя імя Максіма Горкага

Сінтэз мастацтваў — гэта не проста выкарыстанне сродкаў выразнасці розных відаў мастацтва. Гэта іх арганічнае злучэнне, дзякуючы якому ўзмацняецца эмацыянальнае ўздзеянне твора мастацтва на гледача і слухача.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Ці бывалі вы на цыркавым прадстаўленні? Падзяліцеся сваімі ўражананнямі. Якія цыркавыя нумары вы пазналі на фотаздымках у электронным дадатку? Якія б дадалі?

2. Паглядзіце ў інфармацыйных крыніцах фрагмент мультфільма «Канікулы Баніфацыя» Фёдара Хітрука. Якія цыркавыя трукі супадаюць з трукамі, узноўленымі ў скульптурнай кампазіцыі Сяргея Бандарэнкі?

3. Паглядзіце ў інфармацыйных крыніцах фрагменты спектакля «Чароўная лямпа Аладзіна» і фільма з аднайменнай назвай. Якія фрагменты казкі могуць паслужыць сюжэтам для цыркавога прадстаўлення? Якія нумары маглі б выканаць яе?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

4. Выканайце да аднаго з фрагментаў казкі «Алі-Баба і сорок разбойнікаў» каляровую ілюстрацыю. Патлумачце, які фрагмент казкі вы выкарыстоўвалі і чаму. Паразважайце, як гэту ілюстрацыю можна «ажывіць» у іншых відах мастацтва.

§ 9. ТВОРЧЫ ЎРОК: МАЛЮЕМ МУЗЫКУ

Многія майстры мастацтва лічылі, што не толькі жывапіс, але і музыка звязана з колерам. Напрыклад, музыка мастака і кампазітара Мікалоюса Чурлёніса насычана выяўленчымі элементамі, а жывапіс — музыкай. Асабліва яскрава злучэнне жывапісу і музыкі выявілася ў яго творах, звернутых да вобраза мора — у сімфанічнай паэме «Мора» і маляўнічым трыпціху¹ «Саната мора».

Маляўнічы твор невыпадкова атрымаў музычную назву. Трыпціх «Саната мора» пабудаваны па прынцыпах музычнай кампазіцыі. Асноўныя музычныя тэмы спачатку развіваюцца самастойна, а затым узаемадзеюць адна з адной. Кожная з частак адлюстроўвае пэўны стан: крайнія па сваім характары кантрасныя сярэднія — спакойнай, улагоджанай, сузіральнай.

¹ Трыпціх — твор мастацтва, які складаецца з трох частак.